

نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی در انتقال فرهنگ دفاع مقدس «با تأکید بر کارکرد شبکه مجازی تلگرام»

دکتر خدایار ابراهیمی *

تاریخ دریافت: ۹۴/۰۹/۱۵

تاریخ پذیرش: ۹۴/۱۰/۱۸

چکیده

فرهنگ دفاع مقدس با داشته‌های ارزشی مبتنی بر آموزه‌های دینی، انقلابی و ملی بخش قابل توجهی از فرهنگ عمومی جامعه ایرانی محسوب می‌شود؛ به طوری که بزرگان انقلاب همواره به بهره‌گیری از آن به عنوان یک فرصت اثرگذار تأکید کرده‌اند و مورد مطالبه ایشان بوده است. با پیشرفت فناوری‌های ارتباطی و رسانه‌ای، زمینه‌های بهره‌گیری بیشتر از داشته‌های فرهنگی دفاع مقدس فراهم شده است. در این مقاله با رویکرد کاربردی و با روش توصیفی - تحلیلی تلاش شده است با توجه به کارکردهای متنوع فضای مجازی به‌طور عام و شبکه‌های اجتماعی مجازی به گونه‌ای خاص، بخش‌هایی از قابلیت‌ها و توانمندی‌های موجود برای اشاعه و انتشار فرهنگ دفاع مقدس به رشته تحریر درآید. نتایج حاصل از بررسی محتوای شش شبکه اجتماعی مجازی در دو قالب کانال و گروه نشان‌دهنده توانمندی این شبکه‌ها در نهادینه‌سازی فرهنگ دفاع مقدس است و غفلت از این مهم آثار غیرقابل جبران بر پیکره فرهنگی کشور بر جای خواهد گذاشت.

کلیدواژه‌ها: فضای مجازی، گفتمان فرهنگی، دفاع مقدس، شبکه‌های اجتماعی.

مقدمه

امروزه فضای مجازی توانسته است به موازات دنیای حقیقی، در ایجاد فضای کارکردی مؤثر باشد و با بهره‌گیری از قابلیت‌های جذاب و مهیج، میلیاردها نفر را در معرض پیام خود قرار دهد و آنها را در عرصه‌های مختلف فعال کند. لذا با ایجاد ساز و کار لازم برای استفاده مطلوب از این فضا، می‌توان از آن در انتقال و اشاعه مفاهیم، دیدگاه‌ها، اطلاعات و اخبار به نحو مناسب بهره‌گیری کرد.

فضای مجازی همانند هر مقوله دیگری در عالم حقیقی دارای آثار و پیامدهایی است که قابل تأمل است و باید از منظر تهدید و فرصت، توأماً به آن توجه شود. اگرچه مضار و پیامدهای منفی نیز دارد، در مقابل دارای فواید زیادی هم هست که باید به آنها نیز دقت شود. شناخت درست فضای مجازی و به تبع آن، استفاده صحیح حداکثری از این پدیده دنیای مدرن، مستلزم شناخت قابلیت‌ها و آسیب‌هایی است که متوجه کاربران می‌شود.

از سوی دیگر، دفاع مقدس از جمله وقایعی است که آثار و برکات معنوی و فرهنگی آن دارای ابعاد فراوانی است که به رغم توجه زیادی که به این ابعاد شده، کشف زوایای پنهان این گنج عظیم همچنان نیازمند تلاش جهادگونه است تا در خور شأن و جایگاه آن ظهور و بروز یابد. بر این اساس، یکی از ظرفیت‌های موجود برای اشاعه فرهنگ دفاع مقدس، مقوله فضای مجازی است که می‌تواند نقش زیادی در این باره ایفا کند. با توسعه فناوری ارتباطی در فضای مجازی و ورود شبکه‌های اجتماعی به‌ویژه اپلی‌کیشن‌های تحت تلفن همراه، این ظرفیت‌ها به شدت افزایش یافته و فضای جدیدتری از اقدامات شبکه‌سازی فراهم شده است که غفلت از آن به منزله از دست دادن فرصت‌هایی است که تکرارپذیر نخواهد بود.

بیان مسئله

فرهنگ حاصل از دوران دفاع مقدس از جمله ره‌آورد‌های برجسته و شاخص گفتمان انقلاب اسلامی است که منشأ شکل‌گیری پدیده‌هایی از جنس ایثار، شهادت، مقاومت، بصیرت، وحدت، خودباوری، اقتدار و عزت بوده و هر یک از این مفاهیم بسترساز الگوهای فرهنگی، اجتماعی، دفاعی و سیاسی است. با پایان یافتن صحنه دفاع مقدس، عملاً رویکرد نهادهای مسئول و افراد

دل سوخته دوران دفاع مقدس به سوی بازتولید فرهنگ دفاع مقدس معطوف شد و هر یک به تناسب میزان انگیزه، علاقه، اراده و امکانات وارد صحنه شدند و با نقش آفرینی در زمینه‌های فرهنگی و هنری به ماندگارسازی آن روی آوردند.

بزرگان جامعه به‌ویژه حضرات امام خمینی (ره) و امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) همواره بر ثبت، ضبط و نکوداشت حماسه‌سازی رزمندگان اسلام و فرهنگ شهید و شهادت تأکید کرده و در این باره نکات زیادی را مرقوم داشته‌اند. امام خمینی (ره) خطاب به اهل هنر در بزرگداشت هفته دفاع مقدس یادآوری می‌فرمایند: «اینجانب که به نویسندگان، گویندگان، تحلیلگران، هنرمندان، نقاشان و همه و همه پیشنهاد می‌کنم تا همیشه و به خصوص در این هفته آنچه در توان دارند در طبق اخلاص گذاشته، تقدیم به این سلحشوران عظمت آفرین و ملت ایران و اسلام بزرگ کنند، برای آن است که به گوشه‌ای از وظیفه اسلامی، انسانی، ملی و میهنی هرچند کوچک خود عمل کنند» (صحیفه نور جلد ۱۸: ۱۲۳).

امام خامنه‌ای نیز در اهمیت توجه به موضوع حماسه‌سازی رزمندگان اسلام خطاب به جوانان می‌فرمایند: «... مواظب باشید از مسئله دفاع مقدس که در این کشور اتفاق افتاد، غافل نشوید؛ کار بزرگی انجام گرفت. آن جوان‌ها مثل شماها بودند؛ اکثر این جوان‌هایی که در جنگ نقش‌های مؤثر ایفا کردند، از قبیل همین دانشجویها بودند و خیلی‌هایشان هم جزو نخبه‌ها بودند. دلیل نخبه بودنشان هم این بود که یک جوان بیست و دو، سه ساله فرمانده یک لشکر شد؛ آن چنان توانست آن لشکر را هدایت کند و آن چنان توانست طراحی عملیات را، که هرگز نکرده بود، بکند که نه فقط دشمنانی را که مقابل ما بودند متعجب کرد، بلکه ماهواره‌های دشمنان را هم متعجب کرد...» (۱۳۸۳/۷/۵). در جایی دیگر می‌فرمایند: «... فرهنگ شهادت یعنی فرهنگ ایثار و از خودگذشتگی برای اهداف بلندمدت و مشترک مردم و همه بشریت، و این فرهنگ، درست در نقطه مقابل فرهنگ فردگرایی غربی است که همه چیز را برای خود و با محاسبه شخصی و مادی می‌سنجد. فرهنگ ایثار و شهادت در هر جامعه‌ای عمومی و فراگیر شود، آن جامعه به پیش خواهد رفت و هرگز

در آن توقف و یا عقبگرد وجود نخواهد داشت...» (۱۳۹۳/۱۲/۷).

محیطی همانند فضای مجازی که در آن، پیام‌ها سریع‌تر، بهتر و کم‌هزینه‌تر از هر زمان رد و بدل می‌شود مورد توجه صاحبان نظر در حوزه رسانه نیز هست، این امر از نظر مقام معظم رهبری هم دور نمانده است، ایشان در این باره می‌فرمایند: «اهمیت فضای مجازی به اندازه اهمیت انقلاب اسلامی است.» عمق راهبردی این جمله را فقط گوینده آن می‌داند، کسی که می‌گوید: «اگر می‌توانستم خودم مسئولیت این شورا را به عهده می‌گرفتم» که نشان‌دهنده جایگاه ویژه این فضا. بنابراین، باید دید با این مفروض از فضای مجازی و با داشتن شبکه‌های اجتماعی مجازی که نفوذ بسیار زیادی در زندگی ایرانیان داشته است، در زمینه انتقال ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس چگونه می‌توان از آن بهره‌برداری کرد؟

سؤال تحقیق

۱. رسانه‌های مجازی در انتقال ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس چه نقشی می‌توانند ایفا کنند؟
۲. شبکه‌های اجتماعی مجازی چگونه می‌توانند ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس را منتشر کنند؟

هدف تحقیق

بررسی درباره قابلیت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی در بازتولید فرهنگ دفاع مقدس و چگونگی اشاعه آن در جامعه.

ادبیات و مبانی نظری

۱. تعریف مفاهیم

الف) شبکه اجتماعی

شبکه اجتماعی اینترنتی پایگاه یا مجموعه پایگاه‌هایی هستند که امکانی فراهم می‌آورند تا کاربران بتوانند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به اشتراک بگذارند و دیگران هم این افکار و فعالیت‌ها را با آنان سهیم شوند. یک شبکه اجتماعی، مجموعه‌ای از سرویس‌های مبتنی بر وب است که این امکان را برای اشخاص فراهم می‌آورد که توصیفات عمومی یا خصوصی برای خود ایجاد کنند، یا با سایر اعضای شبکه ارتباط برقرار کنند، منابع خود را با آنها به اشتراک بگذارند و از توصیفات عمومی سایر افراد، برای یافتن اتصالات جدید استفاده کنند (بوید و الیسون، ۲۰۰۷: ۲۱۲).

ب) فرهنگ

از دیدگاه علمی، تعاریف فراوانی از فرهنگ ارائه شده است، به طوری که فقط دو انسان‌شناس امریکایی به نام‌های کروبر و کلاکن، در سال ۱۹۵۲م، ۱۶۴ تعریف از فرهنگ گرد آوردند (آشوری، ۱۳۸۳: ۷۵). اما شاید تعریف هر سکوویتس (۱۹۴۸م)، به معنای عمومی فرهنگ، نزدیک‌تر باشد: فرهنگ، بنایی است بیانگر تمام باورها، رفتارها، دانش‌ها، ارزش‌ها و خواسته‌هایی که شیوه زندگی هر ملت را باز می‌نماید... و عبارت است از هر آنچه یک ملت دارد، هر کاری که می‌کند و هر آنچه می‌اندیشد (آشوری، ۱۳۸۳: ۵۱).

تعریف تایلر که در سال ۱۸۷۱ در کتاب *فرهنگ ابتدایی* آمده، به مثابه تعریفی جامع و مانع معروف است: «فرهنگ مجموعه پیچیده‌ای شامل: معارف، اعتقادات، هنرها، صنایع، فنون، اخلاق، قوانین، سنن و بالاخره تمام عادات، رفتار و ضوابطی است که فرد به عنوان عضو جامعه، از جامعه خود فرا می‌گیرد و در برابر آن جامعه وظایف و تعهداتی را برعهده دارد (روح‌الامینی، ۱۳۷۷: ۱۸-۱۷).

ج) ارزش

ارزش در لغت به معنای قیمت، بها، ارج، شایستگی و زیندگی است. ارزش در هر یک از ساحت‌های اجتماع-اقتصاد، فرهنگ، دین، حقوق و اخلاق- دارای معنای خاصی است. ارزش‌های اسلامی در مفهوم عام و گسترده عبارت است از آنچه از نظر دین مقدس اسلام مطلوب و سودمند است؛ ولی گاه از ارزش‌های اسلامی، معنای خاصی اراده می‌شود و در مفهوم خاصش یعنی آن ارزش‌هایی که اسلام مطلوب و ارزشمند بودن آنها را در عرصه اخلاق به رسمیت شناخته است. از این رو، منظور از ارزش‌های اسلامی به عنوان یکی از عوامل معنوی و فرهنگی دفاع مقدس، مهم‌ترین ارزش‌های اخلاقی‌اند که رزمندگان اسلام در دوران دفاع مقدس به آنها آراسته بودند (تقی‌زاده اکبری، ۱۳۸۰: ۱۲).

ارزش‌ها از مهم‌ترین اجزای یک فرهنگ به شمار می‌آیند؛ زیرا از باورهای یک ملت سرچشمه می‌گیرند و در عرصه‌های گوناگون فعالیت آن تأثیر می‌گذارند. بروز و ظهور این ارزش‌ها، به هنگام حوادث و رخدادهای سرنوشت‌ساز، از جمله دفاع از کیان و سرزمین بسی پر فروغ‌تر و خیره‌کننده‌تر است (تقی‌زاده اکبری، ۱۳۸۰: ۱۶).

د) فرهنگ دفاع مقدس

دفاع مقدس هشت ساله ملت ایران حامل فرهنگ و ویژگی‌های روان‌شناختی و جامعه‌شناختی ویژه‌ای است که آن را از سایر نبردها و جنگ‌های متعارف، به استثنای نبردهای قهرمانان صدر اسلام متمایز می‌سازد. فرهنگ و ادبیاتی که در دفاع مقدس تولید شد، آمیزه‌ای از حماسه و عرفان بود و درون‌مایه آن باورهای دینی و اندیشه دفاعی اسلام بود که حضرت امام (ره) در تبیین و تولید این فرهنگ و ادبیات نقشی تعیین‌کننده دارند. تبیین، حفظ و توسعه این فرهنگ به عنوان یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های قدرت نرم کشور، برای بهره‌برداری از آن در جنگ‌های آینده ضرورتی جدی است (نائینی، ۱۳۹۲).

۲. ادبیات نظری

دوران هشت ساله دفاع مقدس به فرموده مقام معظم رهبری «اوج افتخارات ملت ایران است». لذا برای حفظ و انتقال ارزش‌های دفاع مقدس و فرهنگ ایثار و شهادت به نسل آینده بایستی این فرهنگ با جدیت در برنامه‌ریزی فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی کشور مدنظر قرار گیرد. به فرموده مقام معظم رهبری: «اگر بخواهیم انقلاب و کشور بیمه باشد، باید این شور و شوق، این حرکت عمومی و بسیج ملت را روز به روز تقویت کنیم».

براین اساس، زیرساخت‌های فکری هر جامعه منبعث از فرهنگ حاکم بر آن جامعه است و مقوله فرهنگ رابطه‌ای مستقیم با این زیرساخت‌ها دارد. بنابراین، برای تغییر در حاکمیت هر جامعه ابتدا باید از تغییر فرهنگ حاکم بر آن جامعه شروع کرد. لذا در این برهه از زمان، دشمنان دین و قرآن، چه در داخل چه در خارج، و کشورهای سلطه‌گر برای نیل به تغییر نوع حاکمیت در جامعه، تهاجم به نظام‌های فرهنگی را سرلوحه سیاست‌های توسعه‌طلبانه خود قرار داده‌اند. از آنجا که تاریخ ملت‌ها، پنجره‌ای بر روی هویت ملی آنهاست، هر فرد با گذراندن دوران تحصیل، با تاریخ و نمادها، اندیشه‌ها و دین آشنا می‌شود.

الف) انتقال فرهنگی

انتقال فرهنگی فرایندی است که توسط آن فرهنگ از طریق آموزش از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود. فرهنگ را به طریق زیستی نمی‌توان به ارث برد، هر نسلی فرهنگ را برای خویش می‌آموزد و سپس آن را همراه با تغییراتی که در عصر خود حاصل شده است، به نسل بعد از خود می‌آموزاند. انتقال فرهنگی، تداوم فرهنگ را امکان‌پذیر می‌سازد (قنادان و همکاران، ۱۳۷۶: ۸۲).

در نظریه انتقال فرهنگی، بر روی سرایت رفتار مثبت و منفی از طریق فرهنگ‌پذیری و یادگیری اجتماعی تأکید می‌شود؛ همان‌طور که برخی جرم‌شناسان بزهکاری را قابل سرایت از طریق ژنتیک می‌دانند (فرجاد، ۱۳۷۲: ۱۷۸).

علامه جعفری در باب انتقال فرهنگی معتقد است: «انتقال فرهنگ مفید و سازنده عبارت است از انتقال حقایق و واقعیات مربوط به ضرورت‌ها، زیبایی‌ها و سایر شیوه‌های شایسته حیات معقول انسان‌ها. نه تنها شایسته است که همگان در انتقال آنها به اقوام و ملل تلاش کنند، بلکه از

دیدگاه اسلام این یک تکلیف مذهبی برای هر فرد و گروهی است که توانایی انجام آن را دارند. به شرطی که انتقال عناصر مفید فرهنگی با هدف سوداگری اقتصادی، سیاسی یا سلطه‌گری و کوشش در جهت ترویج بی فکری نسبت به مسائل اجتماعی، نفی آزادی و سلب کرامت انسان‌ها نباشد و این امر مستلزم درایت و تیزبینی فرهنگ‌وام‌گیرنده است که نباید فرهنگ وارد شده از اقوام و ملل دیگر را بدون تحقیق و تصفیه و تنها از روی تقلید بپذیرد» (جعفری تبریزی، ۱۳۷۹: ۲۱۳).

انتقال فرهنگ مفید و سازنده عبارت است از: حقایق و واقعیت مربوط به ضرورت‌ها، ارزش‌ها، زیبایی‌ها و سایر شیوه‌های شایسته حیات معقول انسان‌ها. این گونه عناصر فرهنگی مانند علوم و صنایع و هنرهای ارزشی پیشرو در مسیر حیات معقول اخلاقیات والای انسانی عناصر و مختصات دین الهی بر مبنای فطرت پاک و غیر ذلک. نه تنها شایسته است که همگان در انتقال آنها بر اقوام و ملل بذل مساعی نمایند بلکه از دیدگاه اسلام یک تکلیف مذهبی برای هر فرد و گروهی است که توانایی انجام دادن آن را دارد (جعفری تبریزی، ۱۳۷۹: ۲۰۹-۲۰۵).

ب) نظریه فرهنگی امام خمینی (ره)

نظریه فرهنگی حضرت امام خمینی (ره) مبتنی بر ساخت انسان فرهنگی است. ایشان موضوع انسان فرهنگی را به عنوان اصلی‌ترین جوهر فرهنگ قلمداد کرده، تکامل نظام اجتماعی را مستلزم ساخت انسان فرهنگی می‌دانند. در حقیقت، امام خمینی (ره) بویایی فرهنگی را در اصل تعلیم و تربیت، تزکیه نفس، طهارت روح و عمل حسنه تبیین می‌کنند و با استناد به تعالیم عالیه اسلام، فرهنگ را اساس جامعه می‌دانند. ایشان ضمن پذیرش نیازهای مادی و اقتصادی به عنوان یکی از ابعاد وجودی انسان، نقش فرهنگ را تعیین‌کننده و امور دیگر را تابعی از آن می‌دانند: «بی‌شک، بالاترین و والاترین عنصری که در موجودیت هر جامعه دخالت اساسی دارد، فرهنگ آن جامعه است. اساساً فرهنگ هر جامعه، هویت و موجودیت آن جامعه را تشکیل می‌دهد، با انحراف فرهنگ، هر چند جامعه از بعدها اقتصادی، سیاسی، صنعتی و نظامی قدرتمند و قوی باشد، پوچ و پوک و میان تهی است. اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته و مرتزق از فرهنگ غرب باشد، ناچار سایر ابعاد آن جامعه نیز به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و بالاخره در آن مستهلک می‌شود و

موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد» (امام خمینی، ج ۱۵، ۶۸-۱۳۶۱: ۱۶).

ایشان در جای دیگری فرهنگ را مایه سعادت و شقاوت جامعه می‌دانند و می‌فرمایند: «فرهنگ مبدأ همه خوشبختی‌ها و بدبختی‌های ملت است. اگر فرهنگ ناصالح باشد، این جوان‌هایی که تربیت می‌شوند با این تربیت‌های ناصالح، اینها در آتیه فساد ایجاد می‌کند» (امام خمینی، ج ۱، ۶۸-۱۳۶۱: ۲۷۳).

امام خمینی (ره) با متمایز کردن فرهنگ اسلامی از فرهنگ استعماری و غربی، خصوصیات فرهنگ اسلامی را این‌گونه توصیف می‌کنند: «اسلام دارای فرهنگ غنی انسان‌ساز است که ملت‌ها را بی‌گرایش به راست و چپ و بدون در نظر گرفتن رنگ، زبان و منطقه به پیش می‌برد و انسان‌ها را در بُعد اعتقادی، اخلاقی و عملی هدایت می‌کند و از گهواره تا گور به تحصیل و جست‌وجوی دانش سوق می‌دهد» (امام خمینی، ج ۱۹، ۶۸-۱۳۶۱: ۲۰۴).

حضرت امام خمینی (ره) در زمینه تأثیر فرهنگ اسلامی و جایگزین شدن این فرهنگ پس از پیروزی انقلاب اسلامی به جای فرهنگ استعماری و غربی می‌فرمایند: «شما امروز فرهنگ‌هایی را که ملت ما را یک ملت وابسته معرفی و خدمتگزار قدرت‌ها بار آورده و فحشا، فساد و اعتیاد را گسترش روزافزون داده بود و از انسانیت و اخلاق می‌رفت کناره‌گیری کند، در زیر پای خود خرد کرده و شرافت انسانی، تقوا، شهامت، شجاعت، صبر، سلحشوری، مروت، تعاون، تقوا و توجه به مصالح ملت و کشور را جایگزین آن کرده‌اید. شما امروز سرافراز برای پیشرفت فرهنگ الهی به پیش می‌روید».

ج) شبکه‌های اجتماعی مجازی

با شکل‌گیری وب ۲ و به تبع آن راه‌اندازی شبکه‌های اجتماعی در فضای اینترنت، نوع جدیدی از ارتباطات مجازی - که خالی از روح حاکم بر روابط واقعی اجتماعی است - به نام «انقلاب ارتباطات» به وجود آمده است. از طریق ماهواره، اینترنت و... جهان جدیدی به موازات جهان واقعی به وجود می‌آید. رسانه‌های الکترونیکی مخاطبان وسیع و متکثری دارند که مجموعه‌هایی از حیث محتوای نمادین را به این مخاطبان عرضه می‌کنند. در چنین شرایطی، فضای مجازی شکل می‌گیرد و فرهنگ‌ها همه از طریق واسطه‌های الکترونیکی منتقل می‌شوند و مفاهیم زمان و

مکان معانی تازه‌ای پیدا می‌کنند. فواصل زمانی و مکانی عملاً از میان برداشته می‌شوند و انتقال اطلاعات، داده‌ها و سرمایه‌ها و امکان ارتباط هم‌زمان میان افراد در نقاط مختلف به وجود می‌آید. در دنیای ارتباطات علمی، شبکه‌های اجتماعی را می‌توان از بسترهای مؤثر در تولید علم، اشتراک عقاید و رشد فردی و اجتماعی دانست. هدف شبکه اجتماعی این است که با فراهم آوردن امکان ارتباط بین سرمایه‌های فردی و تشکیل سرمایه اجتماعی، به رشد و ارتقای سطح علم کمک کند. هدف کلی هر شبکه اجتماعی، ایجاد سرمایه اجتماعی و تسهیل ارتباط بین متخصصان، هنرمندان و صاحبان حرفه‌های متعدد است. تبدیل سرمایه فردی به سرمایه اجتماعی از مسائل مهم و مورد توجه تمام حوزه‌های علمی است. از این طریق، دانش فردی به دانش جمعی تبدیل و در واقع، از دانایی جمعی برای حل مسائل و مشکلات دنیای علم بهره‌برداری می‌شود.

یکی از کارکردهای اساسی رسانه‌ها، از جمله شبکه‌های اجتماعی، اطلاع‌رسانی از تحولات و وقایعی است که در محیط اجتماعی رخ می‌دهند. پیشرفت بهت‌انگیز وسایل ارتباط جمعی در قرن حاضر، جهان را به دهکده کوچکی تبدیل کرده است در آن، که انسان‌ها امکان اطلاع‌یابی از همه وقایع و حوادث جهان را به‌طور سریع و جامع دارند. در عصر ارتباطات، هیچ حادثه‌ای هر چند در دورترین نقاط، منحصر به یک منطقه جغرافیایی خاص نیست و از این رو، سه ویژگی فرازمانی، فرامکانی و سرعت فوق‌العاده از خصیصه‌های وسایل ارتباط جمعی است. امروزه تمام ابعاد زندگی فردی و اجتماعی انسان‌ها در رسانه‌ها رسوخ کرده است و از خصوصی‌ترین رفتار انسان‌ها تا بزرگ‌ترین تغییرات نهادهای اجتماعی و ساختارهای فرهنگی و سیاسی از طریق رسانه‌ها ارائه می‌شود.

در فضای مسلط فرهنگ متکی به واقعیت مجازی، بازیگران سیاسی به منظور بقا و حضور در صحنه و تأثیرگذاری در روند تحولات ناگزیرند از رسانه‌های حامل نمادهای الکترونیکی و به خصوص تلویزیون به صورت تمام‌عیار برای فرهنگ‌پذیری بهره‌گیرند. هر چند امروزه بهره‌گیری از پیام‌های با محتوای منفی مثل افشاگری‌ها، بازگویی رسوایی‌های مالی و اخلاقی، برجسته کردن فقدان مشروعیت سیاسی، ذکر نقاط ضعف دیدگاه‌های رقیب و ... مبدل به مؤثرترین ابزار فعالیت سیاسی در این صحنه شده، به نظر می‌رسد بهره‌گیری از پیام‌های مثبت که مهم‌ترین آن اشاعه فرهنگ، ترویج و تمرین برای زندگی جمعی، گفت و گو، تساهل و... است نیز، از اهمیت زیادی

برخوردار است (کاستلز، ۱۳۸۰، ج ۱: ۱۷).

بسیاری از متفکران تحول رسانه‌های جمعی را زمینه‌ساز یک عرصه عمومی فراگیر و الکترونیکی تعبیر کرده‌اند که در آن فرهنگ‌پذیری از روش‌های سنتی فاصله گرفته، در یک عرصه فراگیرتر فعالیت می‌کند. کاستلز می‌گوید که جریان‌های جهانی سرمایه، کالا، خدمات، فناوری، ارتباطات و اطلاعات به طور فزاینده‌ای کنترل دولت بر زمان و مکان را تضعیف کرده‌اند. تلاش دولت برای اعاده قدرت خود در حیطه جهانی از طریق ایجاد نهادهای فراملی، حاکمیت مستقل خود دولت را تضعیف می‌کند و تقوای دولت برای احیای مشروعیت قدرت خویش از طریق نامتمرکز ساختن قدرت اجرایی و پراکنده ساختن آن در سطوح ملی و منطقه‌ای باعث تقویت گرایش‌های گریز از مرکز می‌شود، زیرا شهروندان را به دستگاه دولت نزدیک‌تر و از دولت ملی دورتر ساخته است (کاستلز، ۱۳۸۰، ج ۲: ۲۹۷).

ویژگی‌های فضای مجازی عبارت‌اند از: «سریع شدن فضا، فراگیری، قابلیت دسترسی دائم، فرامکانی و فرازمانی، جهانی بودن و چند رسانه‌ای بودن» (عاملی، ۱۳۹۱: ۲۶). ویژگی دیگر فضای مجازی، «چند رسانه‌ای بودن» این فضا است. «این فضا همچون تلویزیون، رادیو، مطبوعات و کتاب تنها یک یا دو حس را درگیر نمی‌کند. اثربخشی بالای این فضا به دلیل درگیر شدن اغلب حس‌های انسان در تعامل با آن است، چنان‌که انسان خود، بخشی از این فضا می‌شود. پیشرفت‌های فناورانه حتی امکان انتقال حس بویایی و لامسه را نیز از طریق این فضا امکان‌پذیر ساخته است» (عاملی، ۱۳۹۱: ۲۹).

اهمیت فضای مجازی و کارکردهای آن آن‌قدر بالاست که رهبر معظم انقلاب اسلامی آن را در جایگاه ویژه‌ای بیان کرده، می‌فرماید: «اگر من امروز رهبر انقلاب نبودم، رئیس فضای مجازی کشور می‌شدم! رایانه‌ها و فضای مجازی و سایبری که الان در اختیار شماست، اگر بتوانید اینها را یاد بگیرید می‌توانید یک کلمه حرف درست خودتان را به هزاران مستمعی که شما را نمی‌شناسند برسانید! این فرصت فوق‌العاده‌ای است؛ مبادا این فرصت را ضایع کنید که اگر ضایع شد، خداوند متعال از من و شما روز قیامت سؤال خواهد کرد» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۱/۷/۲۰).

یکی از مجال‌هایی که می‌توان ارزش‌های فرهنگی دفاع مقدس را به بهترین وجه به مخاطبان رساند، شبکه‌های اجتماعی مجازی است و یکی از این شبکه‌های موجود فضایی است

که از آن به تلگرام یاد می‌شود. حال، فارغ از آسیب‌شناسی این شبکه‌ها، که لازم است در مجال دیگری به آن پرداخته شود، مناسب است آن را به مثابه یک فرصت برای بهره‌برداری در جهت انتقال ارزش‌های دفاع مقدس مورد بررسی قرار داد.

پیشرفت مداوم شبکه اجتماعی تلگرام، با راه‌اندازی کانال‌ها که امکان انتشار یک‌سویه محتوا را برای جمع زیادی از مخاطبان فراهم می‌کند، چه از طریق دستگاه رایانه چه تلفن همراه، به نقطه جدیدی رسیده است. هم‌زمان با توسعه گروه‌های تلگرام یک امکان ویژه در این شبکه به نام توزیع یا پخش^۱ که برای ارتباط یک‌سویه تولیدکنندگان محتوا با مخاطبان تهیه شده بود، هم به وجود آمد، اما با تغییر توزیع یا پخش به کانال^۲ قابلیت‌های بهتری پیدا کرد. از این رو مورد استقبال وسیع تولیدکنندگان محتوا قرار گرفته است؛ به طوری که محدودیتی برای تعداد اعضا وجود ندارد و در عین حال، اعضای یک کانال نمی‌توانند مطلب یا عکسی را به یک کانال اضافه کنند مگر اینکه به ادمین دسترسی داشته باشند. از طرف دیگر، مخاطبان کانال نمی‌توانند سایر اعضای یک کانال را ببینند و اینکه حریم خصوصی افراد حفظ می‌شود.

با این اوصاف، دو وضعیت کار جمعی که همه در تولید محتوا دخیل هستند و اقدام یک‌طرفه در انتقال پیام به دیگران بدون دخل و تصرف آنها از ویژگی خاص این شبکه اجتماعی مجازی است که در میان مردم جهان، به ویژه مردم ایران کاربرد زیادی داشته است. لذا فرصت مناسبی است که دغدغه‌مندان و مشتاقان به انتقال فرهنگ دفاع مقدس وارد این میدان رسانه‌ای شوند و نسبت به تولید و انتشار ارزش‌های والای آن اقدام کنند.

د) ابزار انتقال فرهنگ دفاع مقدس

رسانه‌های گروهی از جمله رادیو، تلویزیون، مطبوعات، وسایل صوتی و تصویری و اطلاع‌رسانی نوین می‌توانند نقش چشمگیری در تبلیغ و ترویج بسیاری از باورها و ارزش‌های فرهنگی داشته باشند. در همین عرصه، امام خامنه‌ای در بیان نقش هنر و هنرمندان در انتقال فرهنگ دفاع مقدس می‌فرماید: «این جنگ آن‌قدر حرف‌گفتنی دارد که اگر ده‌ها سال هنرمندان ما و افراد خوش‌ذوق

1- Broadcast
2- Cannal

و با ابتکار بنشینند و در جزء جزء آن کار کنند، باز هم حرف‌های گفتنی خواهند داشت.» همچنین با اشاره به فراوانی زمینه‌های حماسی و ضرورت انتقال فرهنگ دوران دفاع مقدس به آیندگان تأکید می‌کنند: «ما جنگ با این عظمت و پُر از حماسه و حقیقتاً پُر از جلوه‌های زیبا و بی‌نظیر داشته‌ایم؛ نسل جدید هم از آن خبر ندارد؛ باید اینها احیا، بازیابی و بازسازی شود و در معرض دید قرار گیرد.»

ه) روش‌های انتقال ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس

یکی از رسالت‌ها و مسئولیت‌های عمده آحاد جامعه و متولیان اداره آن در طول تاریخ در همه عصرها و همه تمدن‌ها و کشورها انتقال دادن ارزش‌های حاکم بر جامعه به نسل‌های آینده است. حفظ، اعتلا و انتقال ارزش‌های اصیل فرهنگ دینی، انقلابی و باورهای مطلوب اجتماعی (رفتارهای متعالی فردی و جمعی) به‌ویژه در حوزه دفاعی، مانند: مقاومت، وحدت، ایثار، شهادت و عزم و تلاش دوران دفاع مقدس از اساسی‌ترین رسالت‌های همگانی است. در زیر به برخی از شیوه‌های معمول و مرسوم انتقال ارزش‌های فرهنگی مربوط به دفاع مقدس اشاره می‌شود.

انعکاس خاطرات دفاع مقدس: خاطرات رزمندگان اسلام و شهدای گران‌قدر از ارزشمندترین سرمایه‌های ماندگار دوران دفاع مقدس برای میهن‌اسلامی ماست که باید آن را ارج نهاد و در زندگی نسل جدید ترویج داد. امام‌خامنه‌ای در بسیاری از بیانات، یادداشت‌ها و تقریظات خود درباره آثار مکتوب دفاع مقدس به عطر صفا، اخلاق و معنویت که در خاطرات و روایت‌های منتشرشده از دفاع مقدس موج می‌زند، اشاره کرده‌اند و گاه خود را سیرکننده در معراج شور و حالی که سطور و کلمات این آثار بر خواننده عطا می‌کند دانسته، احساس عروج معنوی خود از مطالعه این کتب را بیان کرده‌اند.

انتشار وصیت‌نامه شهدا: امام خمینی (رحمه الله علیه) درباره اهمیت توجه به وصایای شهدای گران‌قدر دفاع مقدس می‌فرماید: «این وصیت‌نامه‌هایی که این عزیزان می‌نویسند مطالعه کنید. پنجاه سال عبادت کردید خدا قبول کند، یک روز هم یکی از این وصیت‌نامه‌ها را بگیرید، مطالعه کنید و فکر کنید» (صحیفه نور، ج ۱۵: ۳۲). امام‌خامنه‌ای نیز در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه در این باره می‌فرماید: «این وصیت‌نامه‌هایی که امام (ره) می‌فرمودند بخوانید، من به توصیه

ایشان خیلی عمل کرده‌ام. هر چه از این وصیت‌نامه‌های همین بچه‌های شهید به دستم رسیده، غالباً اینها را خوانده‌ام. چیزهای عجیبی است. ما واقعاً از این وصیت‌نامه‌ها درس می‌گیریم» (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۰/۶/۲۷).

تبیین سیردنامه شهدا: زندگی‌نامه، سرگذشت‌نامه یا بیوگرافی سبکی در است که به شرح و توصیف رخدادها و روند زندگی یک یا چند نفر می‌پردازد. بیشتر زندگی‌نامه‌ها بر پایه یادداشت‌های شخصی افراد ترتیب داده می‌شوند و داستان‌هایی واقعی‌اند، نه تخیلی. یک زندگی‌نامه به فهرست کردن اطلاعات در مورد یک شخص مانند زادگاه، زادروز و تاریخ رخدادها محدود نمی‌شود و به توضیح و گاه تحلیل رویدادها نیز می‌پردازد.

توجه به روزشمار دوران دفاع مقدس: گردآوری و تدوین حوادث، وقایع، تجربیات و خاطرات و نیز تبیین ایثارگری‌های رزمندگان اسلام و ملت رشید و قهرمان‌پرور ایران اسلامی، هم‌چنین و یادآوری و بیان نقش رزمندگان اسلام در هشت سال دفاع مقدس برای ارج نهادن به تلاش و فداکاری رزمندگان و ایثارگری هزاران جانباز و شهیدان به خون خفته در آن دوران عظیم، کاری بس ارزشمند است که می‌تواند برای نسل‌های آتی مؤثر واقع شود و یکی از راه‌ها و روش‌های یادآوری ارزش‌های دوران دفاع مقدس محسوب می‌شود.

نقل دل‌نوشته‌ها: دل‌نوشته‌ها برگرفته از فضای روحانی و معنوی است که رزمندگان اسلام، چه در دوران دفاع مقدس و چه پس از آن، مکنونات درونی خویش را در قالب نثر و نظم به شیوه‌ای عاشقانه ترسیم کردند و در این میان چه بسیاری از شهدا بودند که در آستانه شهادت، بهترین لحظات عمر، عمق ارادت خویش را نسبت به آرمان‌های الهی و انقلابی ابراز داشته و دلدادگی‌های زیبایی را به نسل‌های بعدی به ودیعه گذاشته‌اند. بدون شک، این دل‌نوشته‌ها گویای راه و روش مردانی است که بالاترین داشته‌های خویش را تقدیم اسلام، انقلاب و مردم ایران کردند.

یادواره شهدا: زنده نگه‌داشتن یاد و نام شهدا، این رستگاران که در راه حفظ دین و تمامیت ارضی از تمام هستی خود گذشتند، مسئولیتی همگانی است؛ زیرا شهید تنها متعلق به گروه، دسته و قوم خاصی نیست و همه آحاد جامعه و ام‌دار شهیدان هستند. لذا اهتمام به برپایی مجالس و محافل مرتبط با نام شهید، سنتی حسنه و رسالتی دینی، ملی و انسانی است و ضرورت

دارد در مسیر تکریم و تمجید شهدا در فضای بصری، اجتماعی و رسانه‌ای، بهترین و ماندگارترین کارها انجام شود. برگزاری یادواره‌های شهدای قشری، محلی، منطقه‌ای، مناسبتی و شخصیتی به استمرار فضای شهید و شهادت در جامعه می‌انجامد و از این رو، برگزاری سلسله یادواره‌های شهدا، منجر به برگزاری یادواره سرداران، امیران و فرماندهان شهید و هزاران شهید دیگر می‌شود.

و) دفاع مقدس در کلام رهبری

امام خمینی(ره) و رهبر معظم انقلاب همیشه در کلام خود از حماسه‌سازی و عظمت دفاع مقدس تقدیر کرده و از رزمندگان اسلام و شهدا با بهترین واژه‌ها یاد کرده‌اند. امام خمینی(ره) درباره ماندگاری حماسه رزمندگان در دوران دفاع مقدس می‌فرمایند: «این جانب که به نویسندگان، گویندگان، تحلیلگران، هنرمندان، نقاشان و همه و همه پیشنهاد می‌کنم تا همیشه و به خصوص در این هفته [دفاع مقدس] آنچه در توان دارند در طبق اخلاص گذاشته و تقدیم به این سلحشوران عظمت آفرین و ملت ایران و اسلام بزرگ کنند، برای آن است که به گوشه‌ای از وظیفه اسلامی، انسانی، ملی و میهنی هر چند کوچک خود عمل کنند» (صحیفه نور، ج ۱۸: ۱۲۳).

امام خامنه‌ای نیز در این باره می‌فرمایند: «دفاع هشت ساله ملت ایران مجموعه در هم تنیده‌ای از عظمت‌ها و جلوه‌های جلال و جمالی است که یک ملت می‌تواند در نمایشگاه زندگی تاریخی خود به نمایش بگذارد. ... خانواده‌های شهیدان؛ پدران، مادران، همسران، فرزندان و سایر دلبستگان شهید نیز هر یک سهمی از این افتخار و عزت معنوی را به دست آورده‌اند» (امام خامنه‌ای، ۱۳۹۳/۷/۳).

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نوع کاربردی و با روش توصیفی - تحلیلی بوده و از طریق تحلیل محتوای شبکه‌های اجتماعی مورد نظر به بررسی سؤالات تحقیقی پرداخته است. از آنجا که تحلیل کیفی محتوای شبکه‌های اجتماعی در این تحقیق ملاک عمل است، رویکرد مقاله توجه به محتوای تعدادی از گروه‌های اجتماعی است که در فضای مجازی در حوزه دفاع مقدس فعالیت دارند.

جامعه و نمونه آماری تحقیق

در این تحقیق تعدادی از گروه‌های موجود در فضای مجازی که در ارتباط با فرهنگ دفاع مقدس فعالیت دارند، به عنوان جامعه آماری در نظر گرفته شده‌اند که به طور تصادفی ۳ کانال (چنل)^۱ «شهدا قهرمانان من»، «شهدای انقلاب اسلامی» و «بی‌سیم‌چی» جمعاً با ۱۴۳۳۹ عضو و ۳ گروه اجتماعی به نام‌های «فانوس شهادت»، «رهروان شهدا»، و «عاشورائیان منتظر» با ۵۲۵ عضو در فضای تلگرام به عنوان جامعه نمونه مورد بررسی قرار گرفته و طی این تحقیق محتوای گروه‌های مورد نظر بررسی و تحلیل شده است.

یافته‌ها و تحلیل

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد در کانال‌های مورد بررسی، آنهایی که قابلیت ارسال مطلب به صورت یک‌طرفه دارند (مخاطب امکان ارسال پیام ندارد و فقط استفاده‌کننده است)، در انعکاس اخبار مربوط به مراسم شهدا، یادواره شهدا، وصیت‌نامه شهدا، خاطرات و روزشمار عملیات‌ها تلاش مناسبی دارند. ۳ کانال «هم‌سفر شهدا»، «سیره شهدا» و «بی‌سیم‌چی» و ۳ گروه «فانوس شهادت»، «رهروان شهدا»، و «عاشورائیان منتظر» پیام‌های زیادی درباره آنچه که ارزش فرهنگی قلمداد می‌شود، منتشر کرده‌اند، اما شاید به دلیل فقدان مدیریت ساختاری و محتوایی این قابلیت‌ها در شبکه تلگرام کافی نیست.

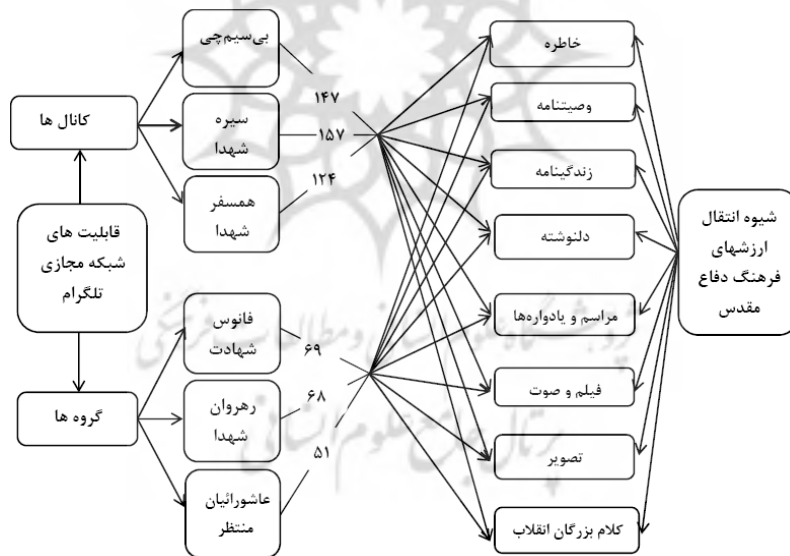
آنچه از بررسی مقالات، نوشته‌ها و پروژه‌های تحقیقی درباره ارزش‌های فرهنگی دفاع مقدس می‌توان استخراج کرد، این است که روش‌های انتقال این ارزش‌ها در چند مقوله قابل ارائه است؛ از جمله: خاطره، وصیت‌نامه، زندگی‌نامه، دل‌نوشته، روزشمار، مراسم و یادواره‌ها، فیلم و تصویر، صوت و کلام بزرگان انقلاب. در این پژوهش تلاش شده است هر یک از این مقوله‌ها در نمونه تحقیق مورد بررسی قرار گیرد تا معلوم شود شبکه اجتماعی مجازی تلگرام در انعکاس ارزش‌های دفاع مقدس چه نقشی دارد و آن‌گاه به کیفیت این انعکاس پرداخته شود. در زیر شکلی

۱. Channel کانال امکان جدیدی است که در تلگرام اضافه شده است. کانال تلگرام مسیر یک طرفه‌ای است که فقط ادمین می‌تواند در آن پست‌های دلخواه را برای اعضای کانال منتشر کند و سایر اعضا امکان اضافه کردن پست در آن را ندارند.

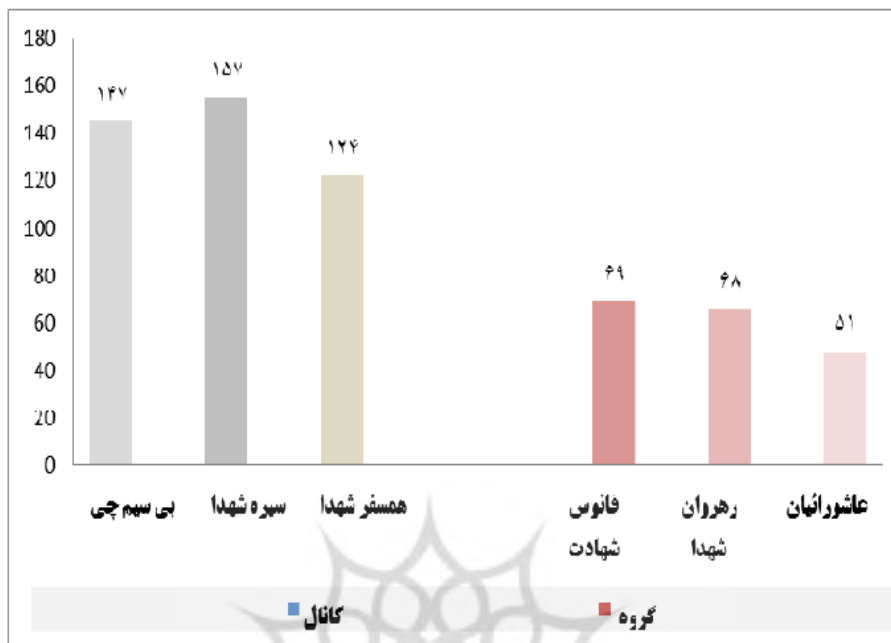
از میزان انتقال این ارزش‌ها که از بررسی گروه‌ها و کانال‌های نمونه استخراج شده است، ارائه می‌شود.

در این تحقیق با تأکید بر مقوله‌های مورد بررسی، یافته‌ها حاکی از این است که ظرفیت پیام‌رسانی در کانال‌ها به دلیل فراوانی کاربران بسیار زیاد است و چنانچه با دقت و توجه بیشتری به این مقوله‌ها پرداخته شود، می‌تواند نقش مؤثری در انتقال ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس داشته باشد.

در بررسی انجام شده در یک بازه زمانی ۴۸ ساعته در محتوای کانال‌ها و گروه‌های مورد بررسی یادشده، جمعاً ۶۱۶ پیام تولید شده است که سهم کانال‌ها از تعداد ۱۴۳۳۹ عضو جمعاً ۴۲۸ پیام بوده که در تناسب با نمونه مورد بررسی، درصد اندکی یعنی حدود ۳ درصد را شامل می‌شود. این امر، بیانگر این است که به رغم وجود این ظرفیت بسیار زیاد، به میزان اندکی از آن استفاده می‌شود. از سوی دیگر، سهم گروه‌های مورد بررسی، تعداد ۱۸۸ پیام بارگذاری شده است که در نسبت به ۵۲۵ عضو در آنها به میزان ۳۶ درصد فعالیت نشان می‌دهد که نقش قابل قبولی را برای گروه‌ها رقم زده است.

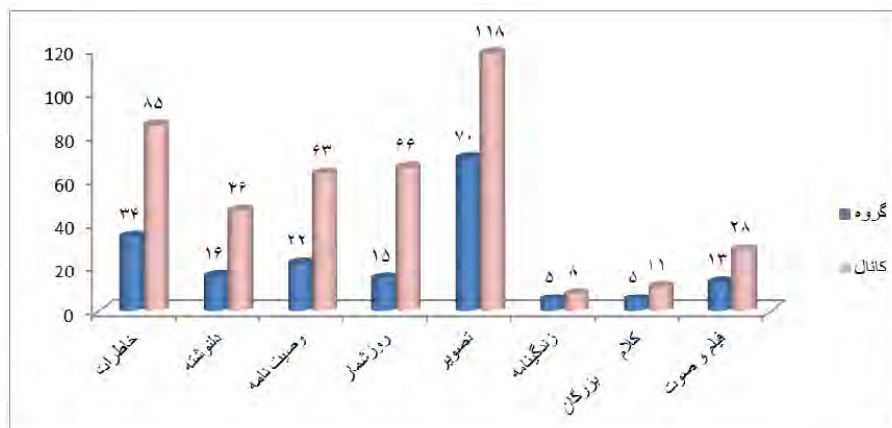

نمودار ۱- میزان انتشار پیام‌های فرهنگ دفاع مقدس در کانال‌ها و گروه‌های مورد بررسی در شبکه اجتماعی تلگرام

نمودار ۲- میزان انتشار پیام‌های فرهنگ دفاع مقدس در کانال‌ها و گروه‌های مورد بررسی در شبکه اجتماعی تلگرام

در نمودار فوق ملاحظه می‌شود که میزان پیام‌های منتشره در کانال‌های بی‌سیم‌چی، سیره شهدا و هم‌سفر شهدا از رقم‌های بالاتری برخوردار است، ولی در گروه‌های فانوس شهادت، رهران شهدا و عاشورائیان ارقام کمتری در انتشار و انتقال فرهنگ دفاع مقدس نقش آفرینی دارند. آنچه ژم مهم به نظر می‌رسد اینکه در کانال‌ها به دلیل داشتن فراوانی اعضا، حجم بیشتری از مخاطبان در معرض پیام‌های منتشره قرار می‌گیرند. از سوی دیگر، اگرچه در گروه‌ها تعداد کمتری از افراد فعالیت دارند، اما از نظر نقش آفرینی همه اعضا در انتشار و انتقال پیام‌ها، مزیت قابل توجهی به شمار می‌رود.

نمودار ۳- میزان انتشار مقوله‌های فرهنگ دفاع مقدس در کانال‌ها و گروه‌های مورد بررسی در شبکه اجتماعی تلگرام

در نمودار بالا در بین مقوله‌هایی که به عنوان قالب انتقال ارزش‌های فرهنگی دفاع مقدس مورد توجه قرار گرفته‌اند، تصویر و عکس بیشترین کاربرد را در کانال‌ها و گروه‌ها داشته است و زندگی‌نامه شهدا از کمترین میزان و فراوانی برخوردار است. البته آنچه در این بررسی قابل تأمل است این است که تناسب فراوانی در بین کانال‌ها و گروه‌ها وجود دارد، به این معنی که هم در بیشترین و هم در کمترین مقوله برای قالب انتقال و انتشار پیام‌های فرهنگی دفاع مقدس یکسانی وجود دارد.

نتیجه‌گیری

بررسی به عمل آمده در این مقاله نشان می‌دهد که فضای مجازی ظرفیت قابل توجهی را برای انتقال ارزش‌های دفاع مقدس فراهم آورده است و در کمترین زمان ممکن، امکان بازتولید و انتشار ارزش‌های دفاع مقدس وجود دارد و این نقش‌آفرینی به شکل بی‌بدیلی رو به افزایش است. در سال‌های اخیر، عرصه ارتباطات تحولات شگرفی در پی داشته است و همچنان با سرعت غیرقابل‌تصوری در حال توسعه است.

یکی از جلوه‌های مهم و اثرگذار این تحولات، وجود ظرفیتی به نام شبکه‌های اجتماعی مجازی است که فرصت بالایی برای طرح و تبلیغ مطالبات فراهم می‌سازد. در این شبکه‌ها ضمن ایجاد سرگرمی برای کاربران، بخش مهمی از اخبار و اطلاعات در عرصه‌های مختلف جامعه به اشتراک گذاشته می‌شود. با فراهم شدن ظرفیت‌های گوناگون در این شبکه‌ها، موج عظیمی از شوق و اشتیاق عمومی برای ابراز وجود و نقش‌آفرینی در این شبکه‌ها به وجود آمد.

راه‌اندازی گروه‌ها و کانال‌ها با جهت‌گیری‌های گوناگون در فضای مجازی، زمینه‌ساز شکل‌گیری موج جدیدی از پدیده‌های ارتباطی است که با کمترین هزینه زمانی، مکانی و تجهیزاتی، بیشترین و بهترین روش برای انتقال مفاهیم و پیام‌های مورد نظر محسوب می‌شود. گروه‌های منسوب به دفاع مقدس در شبکه اجتماعی مجازی تلگرام از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. قابلیت‌های مهمی که شبکه اجتماعی تلگرام در اختیار کاربران می‌گذارد باعث شده است که با توجه و رویکرد زیاد کاربران مواجه شود. بنابراین در پاسخ به این پرسش تحقیق که رسانه‌های مجازی در انتقال ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس چه نقشی می‌توانند ایفا کنند، باید گفت این رسانه‌ها را یک فرصت باید قلمداد کرد و از تمام امکانات آن برای معرفی و انتقال ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس بهره گرفت.

پاسخ به سؤال دیگر تحقیق مبنی بر اینکه شبکه‌های اجتماعی مجازی چگونه می‌توانند ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس را منتشر کنند، اگرچه با لحاظ کردن سرعت زیاد تحول در این شبکه‌ها و ارائه پاسخی ناظر بر آینده آنها قدری مشکل است، اما برای وضعیتی مانند هم‌اکنون می‌توان گفت با راه‌اندازی گروه‌ها و کانال‌های ارتباطی موجود در این شبکه‌ها، می‌توان بخش چشمگیری از ارزش‌های فرهنگ دفاع مقدس را به مخاطبان انتقال داد تا ضمن بازنمایی داشته‌های فرهنگ دفاع مقدس، به گرم نگه داشتن فضای معنوی جامعه ناشی از بازگو کردن خاطرات، وصیت‌نامه و زندگی‌نامه رزمندگان و شهدا، و وقایع دوران دفاع مقدس در قالب‌ها و امکانات موجود در این شبکه‌ها اقدام کرد. از این رو، راهکارهای پیشنهادی برای تحقق این امر به شرح زیر است:

۱. اهتمام به سازماندهی بسیجیان برای حضور در گروه‌های دفاع مقدس در فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی؛

۲. راه‌اندازی سامانه اینترنتی برای ایجاد بانک اطلاعاتی منسجم که کاربران فعال در شبکه‌های اجتماعی بتوانند مطالب خود را درباره فرهنگ دفاع مقدس به دست آورند؛
۳. امکان برگزاری مسابقات فرهنگی ویژه دفاع مقدس در بین کاربران شبکه‌های مذکور؛
۴. راه‌اندازی کانال‌ها و گروه‌های ویژه‌ای در فضای شبکه‌های اجتماعی مجازی برای بارگذاری مطالب، مفاهیم و مستندات در قالب‌های گوناگون، اعم از: کلیپ، صوت و تصویر؛
۵. نظارت بر محتوای کانال‌ها و گروه‌های فعال دفاع مقدس در شبکه‌های اجتماعی مجازی.

